

Problemy i poglądy

Katarzyna Armacińska, Kinga Jamrozik-Kierc

WPŁYW WPROWADZENIA MSSF NA WYNIKI FINANSOWE BANKÓW NA PODSTAWIE JEDNOSTKOWYCH SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH ZA 2005 R.*)

Celem niniejszego opracowania jest ocena wpływu wdrożenia przez banki nowych zasad rachunkowości na ich jednostkowe sprawozdania finansowe. Analizie poddane zostały główne zmiany w prezentacji sprawozdań finansowych, a także obszary, w których występują istotne różnice pomiędzy Polskimi Standardami Rachunkowości oraz Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości i Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej (dalej MSSF).

Dokonana w tym opracowaniu ocena została przeprowadzona na podstawie sprawozdań finansowych banków za rok obrotowy zakończony 31 grudnia 2005 r., które są dostępne na stronach internetowych tych podmiotów. Niniejsze opracowanie jest uzupełnieniem i rozwinięciem informacji zawartych w materiale prezentowanym w wydaniu *Bezpiecznego Banku* nr 4(29) 2005 pt. „Wpływ wprowadzenia Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) na wybrane wielkości finansowe banków stosujących MSSF do sprawozdań jednostkowych” i składa się z trzech zasadniczych części:

- ❖ W części I omówiono przyczyny powodujące trudności z wdrożeniem międzynarodowych standardów oraz przedstawiono konsekwencje wprowadzenia przez banki nowych regulacji.
- ❖ W części II zaprezentowano kluczowe z punktu widzenia oceny banków obszary, w których różnice pomiędzy międzynarodowymi a polskimi standardami rachunkowości są istotne.

*) Autorki artykułu pracują w Departamencie Analiz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego.

- ❖ W części III omówiono wpływ wdrożenia nowych standardów na wybrane wielkości finansowe banków stosujących MSSF do sprawozdań jednostkowych. W części tej zamieszczono także ilustrację graficzną korekt wynikających z zastosowania nowych zasad rachunkowości odniesionych na kapitały własne, wynik finansowy za 2004 r. oraz sumę bilansową w analizowanej grupie banków.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że sprawozdania roczne są dużo lepszej jakości od sprawozdań finansowych za I półrocze 2005 r. Szczegółowsze są również opisy zamieszczane przez banki w informacjach dodatkowych, dotyczące przyjętych zasad rachunkowości. Należy jednak stwierdzić, iż sprawozdania finansowe nadal istotnie różnią się pomiędzy sobą zarówno formą, jak i zawartością informacyjną.

I. CHARAKTERYSTYKA GRUPY BANKÓW STOSUJĄCYCH MSSF DO JEDNOSTKOWYCH SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH ORAZ PRZYCZYNY TRUDNOŚCI ZWIĄZANYCH Z WPROWADZENIEM NOWYCH REGULACJI

Wprowadzenie

Podstawowym założeniem przyjętym w trakcie prac zarówno nad poprzednim jak i niniejszym opracowaniem było posługiwanie się danymi pochodzącymi z jednostkowych sprawozdań finansowych, które są publikowane na stronach internetowych banków.

W prezentowanym w grudniu 2005 r. opracowaniu na temat wpływu wdrożenia MSSF na jednostkowe sprawozdania finansowe banków analizą zostało objętych dziesięć banków komercyjnych, notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych, które na stronach internetowych opublikowały śródroczne jednostkowe sprawozdania finansowe. W niniejszym opracowaniu włączono do analizy cztery banki stosujące MSSF do przygotowywania jednostkowych sprawozdań finansowych, które pomimo braku formalnego wymogu w tym zakresie, zamieszczają takie sprawozdania na stronach internetowych.

Zaprezentowana w poprzednim materiale ocena wpływu wdrożenia MSSF na wyniki finansowe banków miała charakter wstępny, z uwagi na fakt, iż podane w sprawozdaniach finansowych informacje były często bardzo ogólne. Nałożony przez MSSF obowiązek przedstawienia szczegółowych informacji w ujawnieniach dodatkowych nie we wszystkich bankach został w pełni zrealizowany. Zaprezentowane noty objaśniające nie zawsze zawierały wystarczająco szczegółowe informacje, które pozwalałyby na eliminację wątpliwości interpretacyjnych. W informacji dodatkowej do sprawozdań finansowych banków obserwowano w wielu przypadkach brak ujawnień dotyczących założeń odnoszących się do istotnych szacunków, szczególnie w zakresie odpisów aktualizujących należności,

Problemy i poglądy

rezerw i podatku odroczonego. Należy stwierdzić, że opublikowane przez banki sprawozdania finansowe za rok zakończony 31.12. 2005 r. zawierały dużo więcej szczegółowych informacji w notach dodatkowych.

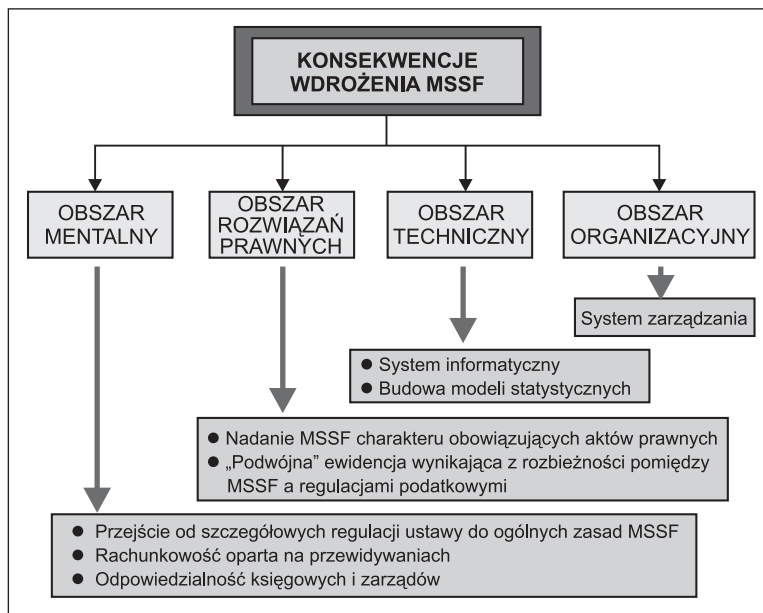
Sposób i tryb wdrożenia MSSF w bankach zależał od wielu czynników: decyzji zarządów i rad nadzorczych, potencjału kadrowego pracowników banków, często także kondycji finansowej banku.

Należy stwierdzić, że przejście od szczegółowych regulacji ustawy o rachunkowości, do stosunkowo ogólnych zasad zawartych w międzynarodowych standardach było dla banków trudne. Brak stabilnej platformy MSSF utrudniał implementację standardów.

Znaczącym wyzwaniem dla banków okazała się konieczność stworzenia własnego wzoru sprawozdania finansowego, zwłaszcza że nie ma jednego narzuconego formatu takiego dokumentu. Obowiązujące dotąd przepisy ustawy o rachunkowości i szczegółowe zasady rachunkowości dla banków wskazywały poszczególne pozycje sprawozdania finansowego i dodatkowe objaśnienia, które powinny zostać ujawnione. MSSF nie są tak szczegółowe. Analiza jednostkowych sprawozdań finansowych opublikowanych przez banki pokazuje różnorodne podejście do kształtowania zawartości sprawozdań, co ogranicza porównywalność danych różnych banków.

*Trudności
z wdrożeniem
MSSF*

Rysunek 1.

*Konsekwencje
wdrożenia
MSSF*

Źródło: Opracowanie własne.

*Polskie banki
stosujące
MSSF do
sprawozdań
jednostkowych
i skonsolido-
wanych*

Poniżej zaprezentowano krótką charakterystykę banków stosujących międzynarodowe standardy oraz wybrane spośród nich banki objęte analizą w niniejszym opracowaniu.

WZA w przypadku 18 banków krajowych podjęły decyzje o stosowaniu od dnia 1 stycznia 2005 r. MSSF dla potrzeb przygotowania sprawozdania jednostkowego. W porównaniu do pierwotnego opracowania liczba banków zwiększyła się o 4, co znaczy, że dopiero w II półroczu 2005 r. WZA tych banków podjęły decyzje w tym zakresie.

a) Banki emitenci papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu:

- Powszechna Kasa Oszczędności BP SA,
- Bank Polska Kasa Opieki SA,
- Bank Handlowy w Warszawie SA,
- Bank BPH SA,
- ING Bank Śląski SA,
- Bank Zachodni WBK SA,
- BRE Bank SA,
- Kredyt Bank SA,
- Nordea Bank Polska SA,
- DZ Bank Polska SA,

b) Banki wchodzące w skład grupy kapitałowej, w której jednostka dominująca sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z MSSF:

- BPH Bank Hipoteczny SA,
- Danske Bank Polska SA,
- BNP Paribas Bank Polska SA,
- Raiffeisen Bank Polska SA,
- Deutsche Bank PBC SA,
- Volkswagen Bank Polska SA,
- Bank DnB NORD SA,

c) Bank emitent ubiegający się o dopuszczenie do publicznego obrotu:

- Bank Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych SA.

*Polskie banki
stosujące
MSSF
wyłącznie
do sprawozdań
skonsolido-
wanych*

W przypadku trzech banków emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu, WZA nie podjęły decyzji o sporządzaniu od 1 stycznia 2005 r. jednostkowego sprawozdania finansowego zgodnie z MSSF. Są to:

- ❖ Bank Millennium SA,
- ❖ Bank Ochrony Środowiska SA,
- ❖ Fortis Bank Polska SA.

Problemy i poglądy

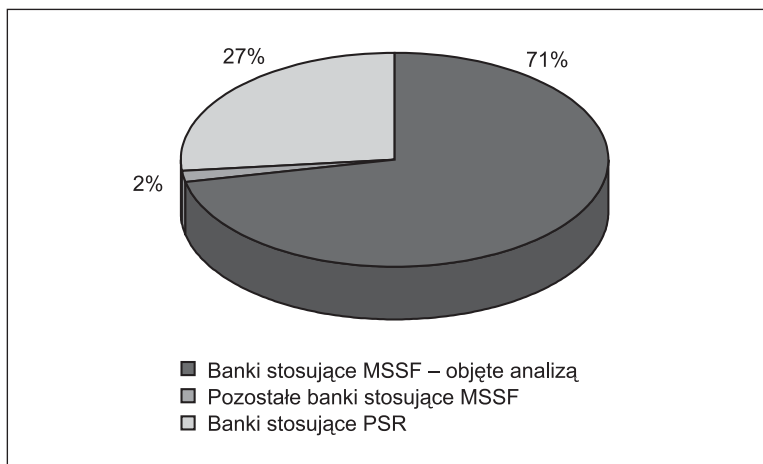
Z uwagi na ograniczoną dostępność raportów finansowych, analiza w niniejszym opracowaniu objęta została opublikowane na stronach internetowych banków roczne jednostkowe sprawozdania finansowe:

- ❖ wymienionych 10 banków, notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie,
- ❖ 3 banków wchodzących w skład grupy kapitałowej, w której jednostka dominująca sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z MSSF, tj. BPH Banku Hipotecznego SA, Raiffeisen Banku Polska SA, Deutsche Banku PBC S.A.,
- ❖ 1 banku emitenta ubiegającego się o dopuszczenie do publicznego obrotu, tj. Banku Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych SA.

Banki stosujące międzynarodowe standardy do sporządzania jednostkowych sprawozdań finansowych stanowią pod względem liczebności prawie jedną trzecią banków komercyjnych działających w Polsce, jednak z uwagi na fakt, iż są to jedne z największych banków pod względem poziomu sumy bilansowej, grupa ta istotnie wpływa na kształtowanie średnich wielkości w sektorze banków komercyjnych.

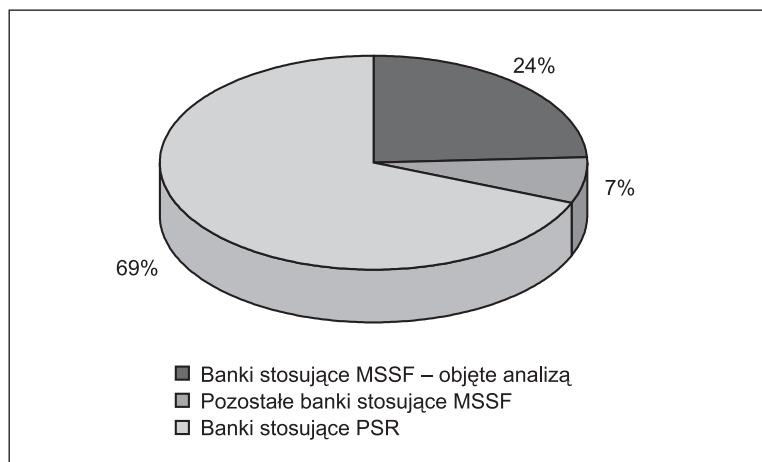
Na wykresach poniżej zaprezentowano udział wszystkich banków stosujących MSSF, w tym banków objętych analizą w niniejszym opracowaniu, w sumie bilansowej sektora banków komer-

Wykres 1. Banki stosujące MSSF wg stanu na 31.12.2005 r. wg wielkości sumy bilansowej netto

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań WEBIS na 31.12.2005 r.

Wykres 2. Banki stosujące MSSF wg stanu na 31.12.2005 r. wg liczby banków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań WEBIS na 31.12.2005 r.

cyjnych oraz udział ww. banków w całej populacji banków komercyjnych.

Jak wynika z powyższych wykresów, suma bilansowa 18 banków komercyjnych, które do jednostkowych sprawozdań finansowych za 2005 r. zastosowały MSSF, stanowiła wg stanu na dzień 31.12.2005 r. 73% sumy bilansowej sektora banków komercyjnych, z czego 71% sumy bilansowej tego sektora stanowiły banki objęte analizą w niniejszym opracowaniu.

II. OBSZARY, W KTÓRYCH SKALA KOREKT WYNIKAJĄCA Z WDROŻENIA MSSF BYŁA NAJWIĘKSZA

Wprowadzenie

W niniejszej części omówiono obszary, w których odnotowano największe korekty wynikające z przejścia z polskich zasad rachunkowości na międzynarodowe standardy. Są to:

- ❖ utrata wartości aktywów finansowych, w tym odpisy aktualizujące wartość należności,
- ❖ ujęcie i wycena zobowiązań finansowych, w tym preferencyjnej pożyczki z BFG,
- ❖ wycena oraz ujmowanie inwestycji w jednostki zależne, współzależne i stowarzyszone,

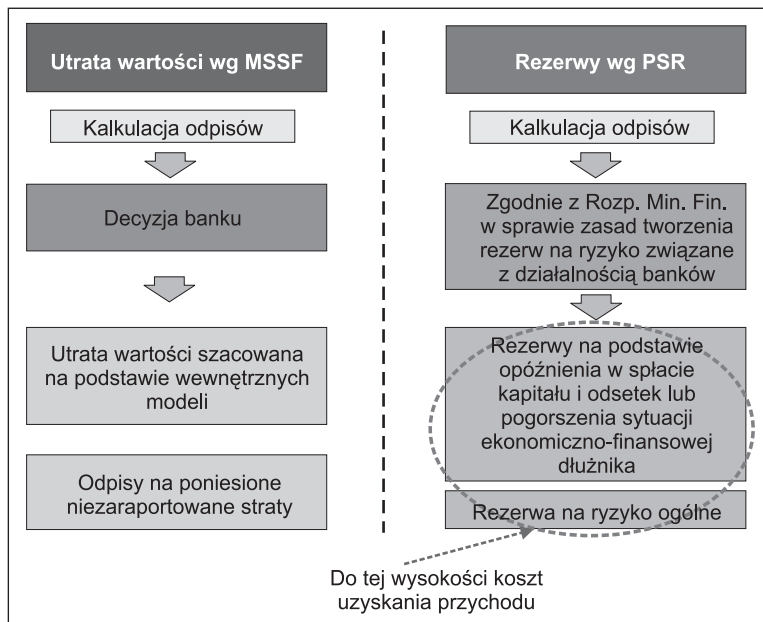
- ❖ wycena i rozliczenie wartości firmy,
- ❖ wycena środków trwałych,
- ❖ szacowanie odroczonego podatku dochodowego.

1. Utrata wartości aktywów finansowych – odpisy aktualizujące wartość należności

Wprowadzenie przez banki z dniem 1.01.2005 r. oceny wartości ekspozycji kredytowych, opartej na analizie utraty wartości zgodnie z MSR 39, jest istotną zmianą w zakresie szacowania ryzyka kredytowego i będzie miało charakter długookresowy.

Zgodnie z MSSF wycena ekspozycji kredytowych oraz ustalanie odpisów z tytułu utraty wartości dokonywane są na podstawie wewnętrznych modeli (w oparciu o ściśle określone w MSSF kryteria), bazujących na własnej ekspertyzie i doświadczeniu banków. Natomiast polskie standardy określają wspólne dla wszystkich banków kryteria oceny ekspozycji, a wysokość odpisów na rezerwy celowe określona jest w rozporządzeniu Ministra Finansów w odniesieniu do poszczególnych klas ekspozycji. W zaistniałej sytuacji pojawia się problem braku pełnej porównywalności zarówno jakości, jaki

Rysunek 2.

*Porównanie
kalkulacji
odpisów MSSF
z rezerwami
wg PSR*

Źródło: Opracowanie własne.

i wartości kredytów wykazywanych przez banki stosujące różne zasady rachunkowości (polskie i MSSF) w sprawozdaniach finansowych. Brak porównywalności danych w tym zakresie występuje także pomiędzy bankami stosującymi międzynarodowe standardy.

Etapy postępowania w procesie ustalania utraty wartości

Proces ustalania odpisów z tytułu utraty wartości jest kilkuetapowy. Poniżej omówiono, w jaki sposób banki zaprezentowały w sprawozdaniach finansowych poszczególne etapy tego procesu.

W pierwszym etapie banki oceniają, czy zaangażowanie jest indywidualnie istotne czy nie. Podstawowym kryterium stosowanym przez banki do takiej oceny jest wartość ekspozycji kredytowej.

Należności indywidualnie istotne

W grupie analizowanych banków tylko w trzech przypadkach zostały zaprezentowane informacje na temat wartości zaangażowań kredytowych, dla których przeprowadzane są testy na indywidualną utratę wartości. Należności indywidualnie istotne w przypadku:

- ❖ Deutsche Banku PBC SA stanowią zaangażowania, których kwota przekracza równowartość 1 mln euro,
 - ❖ Nordea Banku Polska SA to zaangażowania powyżej 100 tys. zł,
 - ❖ Banku Zachodniego WBK SA to zaangażowania powyżej 2 mln zł.
- Bank BPH SA zamieścił ogólną informację, że limity podziału są ustalane odrębnie dla klientów sektora osób fizycznych i podmiotów gospodarczych.

Homogeniczne portfele

Należności niezaklasyfikowane jako podlegające indywidualnej ocenie grupowane są w homogeniczne portfele, budowane w oparciu o wspólne charakterystyki ryzyka kredytowego, specyficzne dla określonych grup klientów i produktów. Zamieszczane w sprawozdaniach informacje w tym zakresie były bardzo ogólne i tylko jeden bank zaprezentował w notach objaśniających podział na homogeniczne portfele.

Obiektywne przesłanki utraty wartości

W drugim etapie banki dokonują oceny, czy istnieją obiektywne przesłanki utraty wartości odrębnie dla zaangażowań indywidualnie istotnych i dla poszczególnych portfeli. W większości analizowanych banków czynnikiem decydującym o rozpoznanej utracie wartości zarówno w ocenie indywidualnej, jak i w analizie portfelowej jest przeterminowanie w spłacie. Tylko dwa banki podały precyzyjną informację, iż przesłanką do stwierdzenia utraty wartości jest opóźnienie w spłacie wynoszące co najmniej 90 dni.

Szacowanie utraty wartości

Po stwierdzeniu przesłanek utraty wartości następuje szacowanie utraty wartości, które dokonywane jest na podstawie modeli przepływów pieniężnych. Banki wykorzystują w tym celu wewnętrzne aplikacje, które często były opracowywane we współpracy i w oparciu o doświadczenia jednostek dominujących. Stosowanie odmiennych modeli oceny prawdopodobieństwa utraty wartości powoduje, że te same należności w różnych bankach mogłyby zostać zaklasyfikowane do różnych grup ryzyka (tj. uznanych za zagrożone lub niezagrożone utratą wartości).

Przy szacowaniu utraty wartości ważna jest metoda ustalania stopy dyskontowej. W praktyce banki wykorzystują przy modelu zdyskontowanych przepływów pieniężnych pierwotną efektywną stopę procentową (tj. efektywną stopę procentową ustaloną w momencie początkowego ujęcia ekspozycji kredytowej).

Ponadto, w modelach oceny utraty wartości, wykorzystywane są szacunki odzyskiwalności kredytów oraz skuteczności realizacji zabezpieczeń na podstawie gromadzonych przez banki i regularnie aktualizowanych statystyk dotyczących historycznej skuteczności windykacji, oraz bieżącej wartości rynkowej poszczególnych typów zabezpieczeń.

Dla ekspozycji kredytowych, dla których nie wystąpiły przesłanki utraty wartości, banki przeprowadzają analizę prawdopodobieństwa utraty wartości na podstawie koncepcji strat już poniesionych, ale jeszcze niezareportowanych (IBNR – Incurred but not Reported Loss), która szacowana jest w oparciu o doświadczenia historyczne dotyczące częstotliwości strat dla kredytów o podobnym charakterze ryzyka. Utrata wartości szacowana jest dla wszystkich kredytów niehomogenicznych oraz ekspozycji kredytowych w ramach homogenicznych portfeli, dla których na poprzednim etapie oceny nie wystąpiły przesłanki utraty wartości.

Zmiany wynikające z wdrożenia nowych standardów spowodowały powstanie istotnych rozbieżności pomiędzy zasadami rachunkowości wynikającymi z MSR 39 a regulacjami prawa podatkowego. Zgodnie z art. 38c UPDOP¹⁾ – banki, które sporządzają sprawozdania finansowe zgodnie z MSSF, mogą zaliczyć do kosztów uzyskania przychodów rezerwy na poniesione, ale jeszcze niezareportowane straty (IBNR) do wysokości rezerwy na ryzyko ogólne, która zostałaby utworzona zgodnie z art. 130 ustawy Prawo bankowe²⁾. Wysokość tej rezerwy powinna być określona zgodnie z regulami wskazanymi w MSR 39. Należy dodać, że odpisy z tytułu utraty wartości należności również będą stanowiły koszt uzyskania przychodu tylko do wysokości przewidzianej w polskich zasadach rachunkowości. Zatem banki stosujące MSSF, aby skorzystać z dopuszczonych przez prawo podatkowe pomniejszeń podstawy opodatkowania, będą zmuszone do prowadzenia „podwójnej” ewidencji w tym zakresie.

Dokonując oceny jakości należności w przypadku banków stosujących międzynarodowe standardy należy pamiętać, że pod pojęciem należności zagrożone utratą wartości w różnych bankach mogą występować należności o różnym poziomie ryzyka. Analizując jakość portfela kredytowego ważne jest, aby zwracać uwagę na należności

Straty już poniesione, ale jeszcze niezareportowane

MSSF – skutki podatkowe

Wnioski

¹⁾ Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych z dnia 15.02.1992 r. (z późn. zm.).

²⁾ Standardy nie dopuszczają tworzenia rezerwy na ryzyko ogólne, która w rozumieniu prawa podatkowego stanowi koszt uzyskania przychodu.

spisywane przez banki w okresie sprawozdawczym w ciężar dokonanych odpisów z tytułu utraty wartości. Przy czym istotne są nie tylko kwoty spisanych należności, ale także przyjęta i stosowana przez poszczególne banki polityka rachunkowości. Oceniając ryzyko kredytowe banków stosujących MSSF powinno się wnikliwie badać poziom odpisów na należności zagrożone utratą wartości oraz na poniesione niezareportowane straty.

Wydaje się, iż najbardziej miarodajnymi wskaźnikami wykorzystywanymi do oceny będą, m.in., relacja odpisów z tytułu utraty wartości należności do wysokości należności zagrożonych utratą wartości, relacja odpisów z tytułu utraty wartości należności do wielkości całego portfela oraz relacja odpisów z tytułu utraty wartości należności i odpisów na poniesione, ale jeszcze niezareportowane straty do wielkości całego portfela. W trakcie oceny jakości należności istotne może okazać się badanie relacji pomiędzy odpisami na należności zagrożone utratą wartości a odpisami na poniesione niezareportowane straty. Im mniej należności zaklasyfikowanych zostało do portfela narażonego na utratę wartości, tym większe prawdopodobieństwo wystąpienia niezareportowanych strat.

W przypadku badania jakości należności wydaje się istotne, aby poza oceną danych liczbowych wnikliwie analizować informacje w zakresie stosowanej przez banki polityki rachunkowości, które powinny być ujęte w notach dodatkowych do sprawozdania finansowego. Przeprowadzenie takiej oceny na podstawie sprawozdań finansowych WEBIS jest w praktyce niemożliwe.

2. Ujęcie i wycena zobowiązań finansowych

Zgodnie z MSR 39 *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena* w momencie początkowego ujęcia składnik zobowiązania finansowego wycenia się w wartości godziwej (...) po początkowym ujęciu, jednostka wycenia wszystkie zobowiązania finansowe wg zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej (ESP).

*Ujęcie
i wycena
zobowiązania
z tyt. pożyczki
BFG*

W grupie banków korzystających z pomocy finansowej Funduszu zaobserwowano niejednorodny sposób wyceny i prezentacji zobowiązań z tytułu pożyczek z BFG. Powyższe wynika z faktu, że w MSSF brak jest jednoznacznych wytycznych w zakresie wyceny i prezentacji pożyczek preferencyjnych o charakterze zbliżonym do pożyczek z Funduszu. W konsekwencji w sprawozdaniach finansowych poszczególnych banków pożyczka z BFG jest prezentowana zarówno:

- ❖ według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej (ESP), jak i
- ❖ w wartości nominalnej.

Jako uzasadnienie pierwszego podejścia banki podają cytowany na początku zapis odnoszący się do wszystkich zobowiązań finansowych wynikających z MSR 39 i rozpoznają preferencyjne pożyczki przy zastosowaniu efektywnej stopy procentowej w oparciu o rynkowe stopy procentowe. Natomiast niektóre banki wykazują w bilansie pożyczkę z BFG wg wartości nominalnej z uwagi na nieistotną różnicę pomiędzy kwotą pożyczki wykazywaną wg zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem ESP a kwotą pożyczki wykazywaną w wartości nominalnej.

BISE SA wykazuje pomoc finansową Funduszu udzieloną Bankowi Cukrownictwa „Cukrobank” SA na usunięcie stanu niebezpieczeństwa niewypłacalności³⁾ w wartości nominalnej, natomiast koszty odsetkowe z tytułu tej pożyczki są wykazywane przez Bank z zastosowaniem określonej w umowie stopy procentowej, która została ustalona poniżej warunków rynkowych.

Przykłady

Audytor badający sprawozdanie finansowe BISE SA za 2005 r. zwrócił uwagę, iż zgodnie z MSSF pożyczki z pożyczki niskooprocentowanej, otrzymanej na pokrycie strat już poniesionych, ujmuje się w rachunku zysków i strat jako przychody w okresie, w którym pożyczka stała się należna. Ze względu na fakt, iż z uzyskaną pożyczką nie są związane żadne warunki wymagające spełnienia w przyszłości, a wszystkie straty związane z warunkami określonymi w przeszłości zostały poniesione, pożyczka w momencie początkowego ujęcia powinna zostać wyceniona w wartości godziwej, a stopa procentowa użyta do określenia wartości godziwej powinna być stopą procentową, według której bank rozpoznaje koszty odsetkowe.

Uwzględniając powyższe audytor badający sprawozdanie BISE SA, zwrócił uwagę, iż na dzień 31.12.2004 r. i 31.12.2005 r. kapitały własne Banku powinny być wyższe odpowiednio o 4,13% i 1,75% (bez uwzględnienia efektu podatku odroczonego). Natomiast wynik finansowy netto za lata zakończone 31.12.2004 r. i 31.12.2005 r. odpowiednio niższy, co oznacza, że na koniec 2004 r. Bank pogłębiłby stratę bieżącą ponad pięciokrotnie (do kwoty -2665 tys. zł), a w 2005 r. wynik finansowy uległby obniżeniu o 70% do kwoty 986 tys. zł.

Bank BPH SA wykazuje pożyczkę z BFG przy zastosowaniu efektywnej stopy procentowej w oparciu o rynkowe stopy procentowe. Środki pomocowe otrzymane w związku z nabyciem PKBL SA zostały przeszacowane do wartości godziwej na dzień przejęcia PKBL przez Bank BPH SA, tj. na 01.07.1999 r. Różnica pomiędzy wartością przeszacowaną a nominalną pożyczek o preferencyjnym oprocentowaniu otrzymanych w związku z przejęciem PKBL, jest amortyzowana przez cały okres trwania pożyczek. Wartość tych poży-

³⁾ W dniu 30.09.2002 r. w związku z fuzją BISE SA z Bankiem Cukrownictwa „Cukrobank” SA nastąpiło przejęcie pożyczki przez BISE SA.

czek w sprawozdaniu wg MSSF na 31.12.2004 r. jest niższa od wartości wykazywanej w PSR o 66 974 tys. zł, a kapitały własne odpowiednio wyższe o tę kwotę, tj. o 1,13%. Na 31.12.2004 r. obciążenia z tytułu amortyzacji kwoty różnicy pomiędzy kwotą przeszacowaną a nominalną tych zobowiązań wg MSSF wyniosło 23 166 tys. zł i jest wykazywane jako koszty odsetkowe, co przyczyniło się do obniżenia poziomu wyniku finansowego za 2004 r. o 2,92%.

Wniosek

Od sposobu ujęcia zobowiązania finansowego – w tym także preferencyjnej pożyczki z BFG – w sprawozdaniu finansowym zależy sposób jego wyceny. Wycena zobowiązań finansowych pozwala na ustalenie wartości bilansowej danego składnika zobowiązań. Powyższe może skutkować zmianami w poziomie szacowanej wysokości podatku odroczonego – w następstwie rozpoznania różnic przejściowych pomiędzy wartością bilansową tych zobowiązań, a ich wartością podatkową. Istotne jest, że od przyjętych przez poszczególne banki zasad wyceny zobowiązań finansowych zależy poziom wykazywanego w sprawozdaniu wyniku finansowego netto oraz kapitałów własnych.

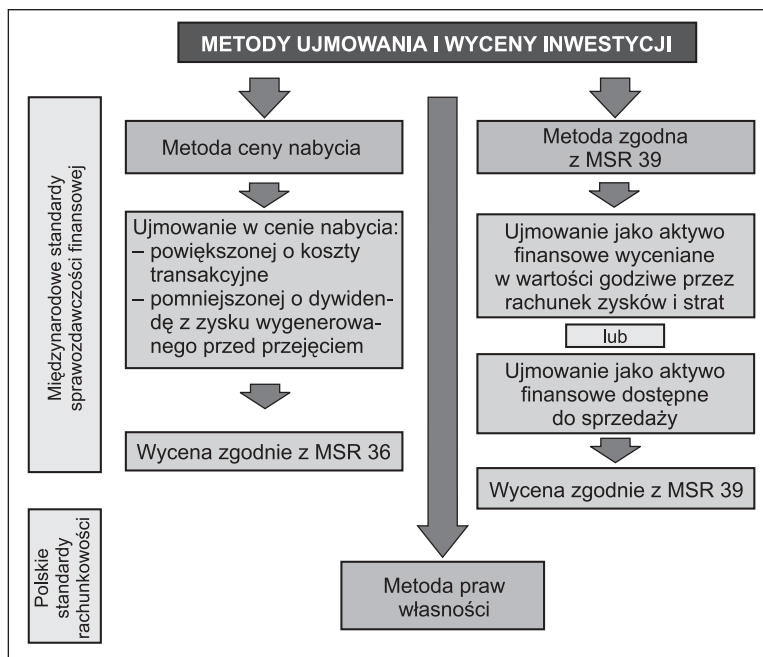
3. Inwestycje w jednostki zależne, współzależne i stowarzyszone

W jednostkowych sprawozdaniach finansowych inwestycje w jednostki zależne, współzależne i stowarzyszone ujmuje się albo po cenie nabycia, tj. zgodnie z MSR 27⁴⁾, albo zgodnie z MSR 39⁵⁾ jako aktywo finansowe wyceniane w wartości godziwej przez RZiS lub jako aktywo finansowo dostępne do sprzedaży. Nie jest natomiast dozwolone stosowanie dopuszczalnej w PSR metody praw własności. Wszystkie inwestycje w ramach jednej kategorii (tj. wszystkie jednostki zależne i wszystkie jednostki stowarzyszone) muszą być ujmowane wg jednolitych zasad. Ponadto ta sama metoda musi być przyjęta w sprawozdaniach jednostkowych i skonsolidowanych. Dla jednostek wycenianych zgodnie z MSR 39 jednolita musi być też polityka rachunkowości, tzn. jednostka zaklasyfikowana w sprawozdaniu skonsolidowanym jako „aktywo finansowe wyceniane w wartości godziwej poprzez RZiS” nie może być w sprawozdaniu jednostkowym zaklasyfikowana do grupy „aktywa finansowe dostępne do sprzedaży”.

⁴⁾ MSR 27 – Skonsolidowane sprawozdania finansowe i inwestycje w jednostkach zależnych.

⁵⁾ MSR 39 – Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena.

Rysunek 3.

Prezentacja graficzna metod ujmowania i wyceny inwestycji w jedn. podporządkowane

Źródło: Opracowanie własne.

Według MSR 27 inwestycje w jednostki podporządkowane ujmowane są po cenie nabycia/koszcie, tj. wg wartości godziwej pomniejszonej o dające się przypisać koszty transakcyjne. Jest to podejście spójne z wymogami międzynarodowych standardów, co do początkowego ujęcia aktywów niepieniężnych takich, jak rzeczowe aktywa trwałe bądź wartości niematerialne.

Metoda ceny nabycia

Cena nabycia inwestycji ulega pomniejszeniu o kwotę przekazanej dywidendy w stopniu odpowiadającym poziomowi dywidendy sprzed daty przejęcia. Pozostała kwota dywidendy (pochodząca z zysku wygenerowanego po dacie przejęcia) traktowana jest jako dochód z inwestycji.

Po początkowym ujęciu inwestycje badane są pod kątem wystąpienia przesłanek utraty wartości, a w przypadku zaistnienia przesłanek wskazujących na to, że mogło dojść do utraty wartości inwestycji, poddawane testom zgodnie z MSR 36⁶⁾. Ewentualna utrata wartości powinna w pierwszej kolejności zostać przypisana do nierozliczonej wartości firmy.

⁶⁾ MSR 36 – Utrata wartości aktywów.

Metoda zgodna z MSR 39

Jednostka zależna jest początkowo ujmowana wg ceny nabycia, a następnie klasyfikowana jako „składnik aktywów finansowych wycenianych w wartości godziwej przez RZiS”, lub jako „aktywa finansowe dostępne do sprzedaży”. Niezależnie od metody klasyfikacji inwestycja podlega wycenie według wartości godziwej jednakże skutki wyceny ujmowane są:

- ❖ w przypadku aktywów wycenianych w wartości godziwej przez RZiS – w rachunku zysków i strat,
- ❖ w przypadku aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży – w kapitałach.

Korekty związane z zastosowaniem MSSF

W momencie przejścia na MSSF większość analizowanych banków dokonała korekt inwestycji w jednostki podporządkowane. Wiązały się one przede wszystkim z:

- ❖ koniecznością ujęcia jednostek podporządkowanych w cenie nabycia, zamiast stosowanej dotychczas metody praw własności,
- ❖ utratą wartości jednostek podporządkowanych.

Zmiany w RZiS

W momencie zastosowania MSSF w rachunku zysków i strat jednostkowego sprawozdania finansowego zaszły zmiany związane z nowym sposobem ujmowania i wyceny jednostek podporządkowanych. W PSR wyniki jednostek podporządkowanych prezentowane były jakodzielona pozycja RZiS – „udział w zyskach/stratach jednostek podporządkowanych”. W bankach stosujących MSSF trudno wprost dostrzec łączny wpływ jednostek podporządkowanych na wynik jednostki dominującej. W grupie analizowanych banków zaobserwowano następujące przypadki:

- ❖ bezpośrednio w koszty jednostki ujmowana jest utrata wartości inwestycji,
- ❖ przychody z tytułu dywidend ujmowane są np. jako wydzielona pozycja przychodów, jako przychody odsetkowe lub przychody z działalności handlowej,
- ❖ występuje pozycja wynik handlowy netto obejmująca wynik na instrumentach kapitałowych,
- ❖ zysk ze sprzedaży inwestycji ujmowany jest w pozostałych przychodach operacyjnych lub stanowi składową pozycję wynik na operacjach aktywami wycenianymi w wartości godziwej przez RZiS.

Podatek odroczoney

Odroczone opodatkowanie, związane z inwestycjami w jednostkach podporządkowanych, powstaje na skutek rozpoznania różnic przejściowych pomiędzy wartością bilansową tych inwestycji (wartość aktywów netto jednostki podporządkowanej, przypadającą na jednostkę dominującą powiększona o wartość firmy, a pomniejszona o odpisy z tytułu utraty wartości) a ich wartością podatkową.

Na dzień bilansowy jednostka dominująca ujmuje w jednostkowych lub skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych rezerwę

z tytułu odroczonego podatku dochodowego od dodatnich różnic przejściowych, związanych z inwestycjami w jednostkach podporządkowanych z wyjątkiem inwestycji, w odniesieniu do których spełnione są łącznie następujące warunki:

- ❖ jednostka dominująca lub znaczący inwestor kontroluje terminy i kwoty „odwracających się” różnic przejściowych
- ❖ oraz jest prawdopodobne, że różnice przejściowe nie „odwrócą się” w przyszłości.

Jednostka dominująca kontroluje terminy i kwoty odwracających się różnic przejściowych, jeżeli ma możliwość samodzielnego określania sposobu podziału zysku przez jednostkę podporządkowaną.

Warunek kontrolowania terminów i kwot nie musi być jednak spełniony, jeżeli dywidendy wypłacane przez jednostkę podporządkowaną nie są opodatkowane lub są opodatkowane, lecz podatek od dywidend podlega w całości odliczeniu od zobowiązania podatkowego jednostki dominującej.

Różnice przejściowe dotyczące wartości firmy, ustalonej w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym lub przy wycenie udziałów metodą praw własności, nie stanowią podstawy do ujęcia aktywów lub rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego, ponieważ amortyzacja wartości firmy nie stanowi kosztu uzyskania przychodu.

Korekty związane ze zmianą zasad ujmowania inwestycji w jednostki podporządkowane to korekty o charakterze jednorazowym, występujące w momencie zmiany zasad rachunkowości związanej z przejściem na MSSF. W długim okresie możemy się natomiast spodziewać korekt związanych z rozpoznaniem utraty wartości inwestycji, które będą odnoszone w RZiS. Duża zmiana w stosunku do PSR dotyczy sposobu prezentacji udziału jednostki dominującej w zyskach/stratach jednostek podporządkowanych. Zamiast stosowanego dotychczas ujęcia tych wyników jako jednej pozycji RZiS mamy prezentacje w różnych grupach przychodów i kosztów w rachunku zysków i strat. Sprawia to, że bez szczegółowej analizy trudna jest ocena wpływu jednostek podporządkowanych na wyniki jednostki dominującej. Kolejnym problemem jest także brak jednolitego sposobu prezentacji tych zagadnień w sprawozdaniach analizowanych banków.

Wnioski

4. Wartość firmy

Zgodnie z MSSF 3⁷⁾ wartość firmy przejęta w ramach połączenia jednostek gospodarczych nie podlega amortyzacji tak jak w PSR,

⁷⁾ MSSF 3 – Łączenie jednostek gospodarczych.

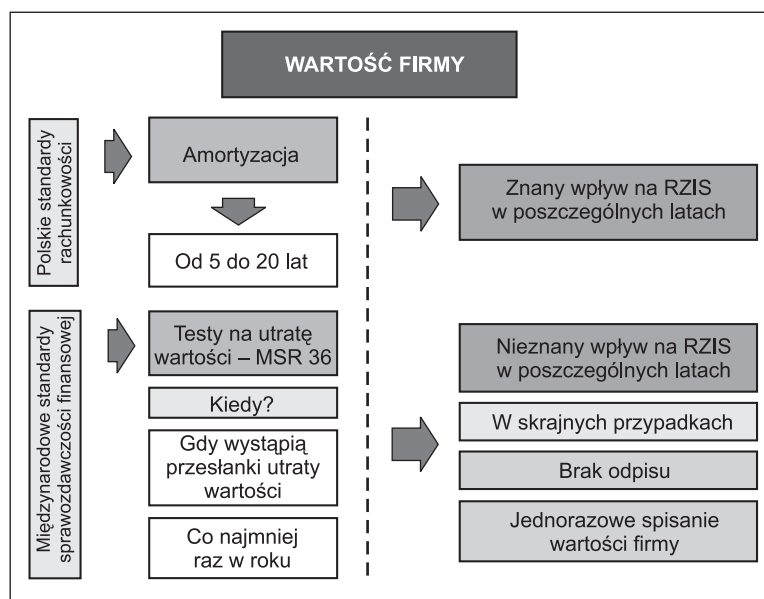
lecz corocznie jest poddawana testowi na utratę wartości, którego skutek odnoszony jest w RZiS jako koszt. Test na utratę wartości przeprowadzany jest także każdorazowo w momencie wystąpienia przesłanek utraty wartości.

Wartość firmy jest przykładem aktywa o nieokreślonym okresie użytkowania i powstaje, gdy cena nabycia za przejęcie kontroli nad innym przedsiębiorstwem powiększona o koszty bezpośrednio związane z przejęciem, jest większa od wartości godziwej możliwych do zidentyfikowania aktywów, zobowiązań oraz zobowiązań warunkowych. W przypadku, gdy zaistnieje sytuacja odwrotna, powstaje tzw. ujemna wartość firmy, która zgodnie z MSSF 3 ujmowana jest na dzień połączenia w RZiS jako przychód.

MSSF 3 definiuje wartość firmy jako przyszłe korzyści ekonomiczne z tytułu aktywów, których nie można pojedynczo zidentyfikować ani osobno ująć. Zgodnie z międzynarodowymi standardami wartość firmy jest odrębnym składnikiem aktywów i nie należy do wartości niematerialnych⁸⁾, co jest podejściem odmiennym od pol-

*Prezentacja
graficzna
metodyki
dokonywania
odpisów*

Rysunek 4.

Źródło: Opracowanie własne.

⁸⁾ Zgodnie z MSR 38 – Wartości niematerialne, **składnik wartości niematerialnych** jest możliwym do zidentyfikowania niepieniężnym składnikiem aktywów, nie mającym postaci fizycznej, będącym w posiadaniu jednostki gospodarczej w celu wykorzystania w produkcji lub dostarczania dóbr czy świadczenia usług, lub w celu oddania do odpłatnego użytkowania osobom trzecim, lub w celach związanych z działalnością administracyjną jednostki.

skich zasad rachunkowości. W MSSF brak jest wytycznych, do jakiej kategorii aktywów należy zaliczyć wartość firmy – zatem jest to odrębny składnik aktywów lub, o ile jej wartość można uznać za nieistotną, może zostać włączona do grupy innych aktywów. Sposób prezentacji stanowi element polityki rachunkowości, zatem uzależniony będzie od decyzji jednostki.

Zmiana zasad rachunkowości w odniesieniu do aktywów o nieokreślonym okresie użytkowania skutkowałą koniecznością dokonania wyceny ich wartości na dzień przejścia na MSSF i przeprowadzenia testów pod kątem ewentualnej utraty wartości na dzień bilansowy. W sprawozdaniach finansowych za 2005 r. banki zaprezentowały korekty danych porównywalnych na koniec 2004 r. obejmujące skutki:

- ❖ dokonanych wycen oraz testów na utratę wartości firmy,
- ❖ odwrócenia odpisów amortyzacyjnych wartości firmy dokonanych w trakcie 2004 r.

Zgodnie z definicją międzynarodowych standardów utrata wartości występuje wówczas, gdy po przeprowadzeniu testu na utratę wartości, wartość odzyskiwalna okaże się niższa od dotychczas wykazywanej wartości bilansowej. Zgodnie z MSSF jako wartość odzyskiwalną należy przyjąć wyższą z dwóch niezależnie ustalonych wartości dla danego aktywa, tj. wartość użytkową lub wartość godziwą pomniejszoną o koszty sprzedaży. W celu oszacowania wartości użytkowej aktywa, określane są przyszłe przepływy pieniężne z dalszego użytkowania tego aktywa. Przepływy te powinny uwzględniać prognozy dalszego użytkowania, wydatki konieczne, aby dalsze użytkowanie było możliwe, oraz przepływ netto związany ze sprzedażą lub likwidacją aktywa. Stopa dyskontowa przyjęta do zdyskontowania przyszłych przepływów pieniężnych powinna odzwierciedlać wartość pieniądza w czasie oraz ryzyka związane z danym aktywem. Rozliczenie wartości firmy powstałej na skutek połączenia jednostek wiąże się ściśle z ustaleniem tzw. ośrodków generujących przepływy pieniężne (CGU – Cash Generating Units). Aby ocenić bieżącą wartość firmy należy testować na utratę wartości cały CGU, a ewentualną utratę wartości alokować:

- ❖ w pierwszej kolejności na wartość firmy,
- ❖ następnie na inne aktywa niepieniężne wchodzące w skład CGU.

Z analizy sprawozdań finansowych banków wynika, iż poziom szczegółowości informacji związanych przeprowadzonymi testami na utratę wartości firmy był bardzo zróżnicowany. Poniżej omówiono, w jaki sposób trzy banki, które dokonały odpisów z tytułu utraty wartości, zaprezentowały w sprawozdaniach informacje w tym zakresie:

*Korekty
wartości firmy
związane
z zastosowa-
niem MSSF*

*Testy na utratę
wartości firmy*

Przykłady

- ❖ Bank Zachodni WBK SA nie przedstawił szczegółowych informacji dotyczących sposobu przeprowadzenia testu na utratę wartości.
- ❖ ING Bank Śląski SA – zamieścił w sprawozdaniu informację, iż w przypadku wartości firmy związanej z nabyciem WBR SA stwierdzono brak zdolności do wygenerowania przepływów w wysokości pokrywającej przejętą stratę, co było powodem dokonania pełnego odpisu z tytułu utraty wartości. Prognozy przepływów oparte były na strategii działania obejmującej okres trwania programu naprawczego dla WBR SA.
- ❖ Bank BPH SA – ujmowana zgodnie z MSSF wartość firmy wynikająca z nabycia PKBL została pomniejszona o zdyskontowane korzyści uzyskane z pożyczek o preferencyjnym oprocentowaniu otrzymanych z NBP i BFG na wsparcie procesu przejęcia. W konsekwencji wartość firmy wg MSSF jest niższa od wartości wykazywanej wg PSR o 18,74%. Na dzień 31.12.2004 r. i 30.09.2005 r. zostały przeprowadzone testy na utratę wartości firmy. Przeprowadzając test zdefiniowano odpowiednie ośrodki generujące przepływy pieniężne (CGU). Porównanie wartości bilansowej CGU z wartością użytkową przyszłych przepływów pieniężnych do uzyskania z CGU oparte zostało na wartości rynkowej zwolnienia z odprowadzania rezerwy obowiązkowej na dzień, w którym przeprowadzany był test na utratę wartości. Bieżąca wartość użytkowa CGU z ostatnich testów na utratę wartości była nieznacznie wyższa od ich wartości bilansowej, co oznacza, że nie zaszła konieczność utworzenia odpisu aktualizującego.

Wnioski

Z przedstawionych informacji wynika, iż żaden z omawianych banków nie przedstawił wyczerpujących informacji dotyczących przeprowadzonych testów na utratę wartości. Banki nie zaprezentowały założeń przyjętych do oszacowania wartości użytkowej wartości firmy, brak również danych dotyczących stóp dyskontowych przyjętych do zdyskontowania przyszłych przepływów pieniężnych. Zastosowanie wymogów MSSF i zaprzestanie amortyzacji na rzecz corocznych testów na utratę wartości sprawia, że w danym roku obrotowym nie będzie znana skala obciążeń wyniku finansowego odpisami z tytułu utraty wartości firmy (w skrajnych przypadkach może nastąpić zarówno całkowite spisanie tego aktywa jak również może nie nastąpić żaden odpis).

5. Wycena środków trwałych

Zgodnie z *Załoženiami koncepcyjnymi* Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (RMSR) składnik rzeczowych aktywów trwałych powinien zostać ujęty w bilansie tylko wtedy, gdy jego koszt

może zostać wyceniony w wiarygodny sposób oraz wtedy, gdy istnieje prawdopodobieństwo, że jednostka uzyska w przyszłości korzyści ekonomiczne związane z tym składnikiem aktywów.

Początkowe ujęcie składnika aktywów w bilansie następuje w cenie nabycia lub wartości odpowiadającej kosztom jego wytworzenia, na które składają się:

- ❖ cena zakupu powiększona o cła i podatki bezzwrotne, a pomniejszona o rabaty handlowe,
- ❖ koszty poniesione w celu doprowadzenia środka trwałego do miejsca i warunków potrzebnych do rozpoczęcia jego funkcjonowania zgodnie z zamierzeniami kierownictwa jednostki,
- ❖ szacunkowe koszty demontażu oraz renowacji i rekultywacji miejsca, w którym środek trwały się znajdował (jednostka podwyższa o te koszty wartość składnika aktywów i jednocześnie tworzy rezerwę na pokrycie tych kosztów w przyszłości).

MSSF dają możliwość ponownego oszacowania wartości bilansowej środków trwałych w momencie przejścia na międzynarodowe standardy. Dokonuje się wówczas wyceny określonej grupy rzeczowych aktywów trwałych i ustaloną na jej podstawie wartość godziwą przyjmuje się jako wartość początkową środków trwałych (taka jednorazowa wycena nie powoduje konieczności stosowania modelu wartości przeszacowanej).

MSR 16 pozwala na wybór jednego z dwóch modeli wyceny aktywów trwałych po początkowym ujęciu. Pierwszą z metod jest **model ceny nabycia**, a drugą **model wartości przeszacowanej**. Wybrane rozwiązanie należy stosować wobec całej grupy rzeczowych aktywów trwałych, przy czym nie dla wszystkich grup musi być przyjęte to samo rozwiązanie.

Na wykresie 7 zaprezentowano zasady wyceny rzeczowych aktywów trwałych stosowane w obydwu modelach dopuszczonych przez MSR 16⁹⁾.

Zastosowanie zmiany metody wyceny wybranej grupy środków trwałych z modelu ceny nabycia na model wartości przeszacowanej wiąże się z dokonaniem czynności zaprezentowanych na wykresie 8.

Model wyceny środków trwałych oparty o przeszacowanie ma na celu prezentowanie takiej wartości środków trwałych na dzień bilansowy, która nie odbiega znacząco od ich wartości godziwej. Dokonywane wyceny skutkują (w zależności od sytuacji rynkowej) koniecznością podwyższenia bądź też obniżenia wartości bilansowej aktywa. Podwyższenie wartości środka trwałego odnoszone jest na kapitał z aktualizacji wyceny środków trwałych, natomiast obniżenie bezpośrednio jako koszt w rachunek zysków i strat. W sytuacji,

Początkowe ujęcie

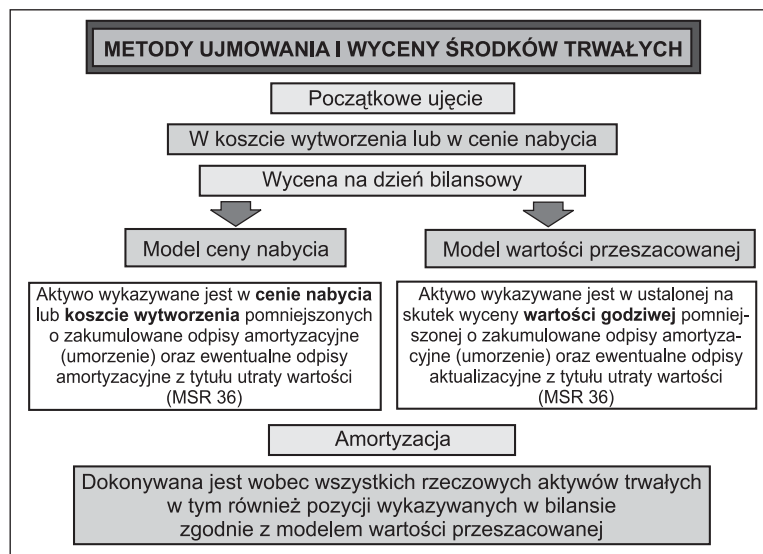
Wycena środków trwałych po początkowym ujęciu

Implementacja modelu wartości przeszacowanej

⁹⁾ MSR 16 – Rzeczowe aktywa trwałe.

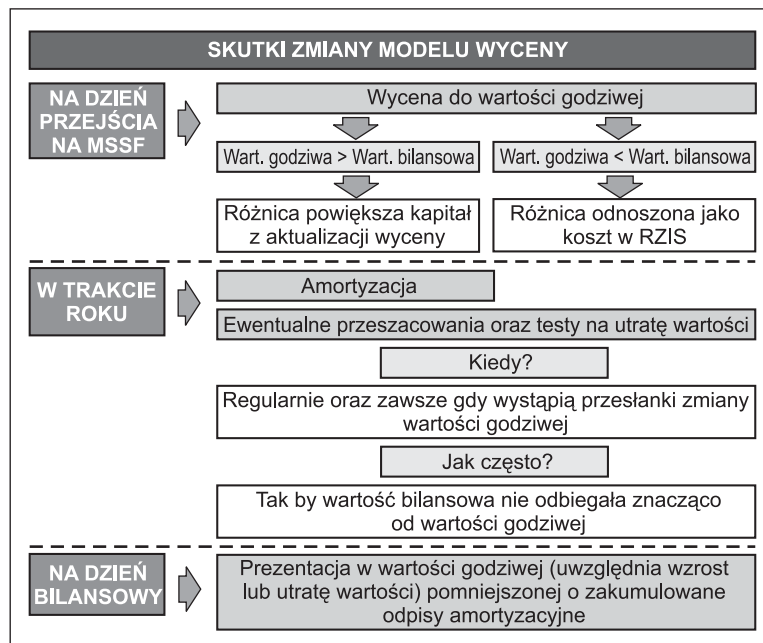
*Prezentacja
graficzna
metod
ujmowania
i wyceny
rzeczowych
aktywów
trwałych*

Rysunek 5.

Źródło: Opracowanie własne.

Rysunek 6.

Źródło: Opracowanie własne.

gdy w wyniku poprzedniej wyceny danego aktywa zwiększony został kapitał z aktualizacji wyceny, to zmniejszenie najpierw dokonywane jest poprzez odwrócenie odpisu aktualizacyjnego, a następnie (jeżeli utrata wartości jest wyższa niż kwota kapitału z aktualizacji wyceny tego środka trwałego) różnica odnoszona jest w RZiS. W przypadku, gdy poprzednia wycena skutkowałą rozpoznaniem utraty wartości, a kolejna – wzrostem wartości aktywa, dokonywane jest odwrócenie kosztu do wysokości ujętej poprzednio w RZiS, a następnie ewentualna nadwyżka zwiększa kapitał z aktualizacji wyceny.

Pozycja kapitał z aktualizacji wyceny środków trwałych jest zatem niestabilnym składnikiem kapitałów własnych, który w okresie słabej koniunktury i obniżenia wartości rynkowej aktywów wycenianych według modelu wartości przeszacowanej może ulec gwałtownemu zmniejszeniu na skutek odpisów aktualizacyjnych.

Zgodnie z MSR 16 jednostka gospodarcza dokonuje odpisów amortyzacyjnych wobec wszystkich pozycji rzeczowych aktywów trwałych, w tym również pozycji wykazywanych w bilansie zgodnie z modelem wartości przeszacowanej. W zależności od przyjętej polityki rachunkowości w odniesieniu do poszczególnych grup aktywów mogą być stosowane różne metody amortyzacji, np. metoda liniowa, metoda degresywna czy metoda naturalna, oparta o liczbę godzin pracy środka trwałego. W praktyce bankowej najczęściej stosowaną metodą amortyzacji jest amortyzacja liniowa polegająca na dokonywaniu odpisów amortyzacyjnych wg ustalonej stawki uzależnionej od długości okresu użytkowania aktywa. Jednostka sama ocenia, jak długi będzie okres użytkowania składnika rzeczowych aktywów trwałych oraz jaka będzie jego wartość końcowa (wartość rezydualna) w momencie zakończenia użytkowania. Roczna stopa amortyzacji to 100% podzielone przez liczbę lat użytkowania. Aby ustalić roczny odpis amortyzacyjny wartość, po jakiej został ujęty w bilansie środek trwały pomniejszoną o spodziewaną wartość końcową, mnoży się przez roczną stopę amortyzacji.

Wraz z przejściem na MSSF banki dokonały weryfikacji stosowanych stawek amortyzacyjnych. W grupie analizowanych banków komercyjnych były zarówno banki, które nie wprowadziły żadnych zmian, jak i takie, które znacząco zmieniły politykę rachunkowości w tym zakresie. Także kierunek zmian był różny w zależności od banku i grupy aktywów. Zaobserwowano przypadki gdzie okres użytkowania w danej grupie aktywów został wydłużony (obniżenie rocznego odpisu amortyzacyjnego) oraz przypadki gdzie dokonano skrócenia okresu użytkowania dla danej grupy (zwiększenie rocznego odpisu amortyzacyjnego). Ze względu na nie dość wyczerpujące informacje na ten temat w sprawozdaniach finansowych, trudno ocenić wpływ zmiany stawek amortyzacyjnych na wyniki finansowe

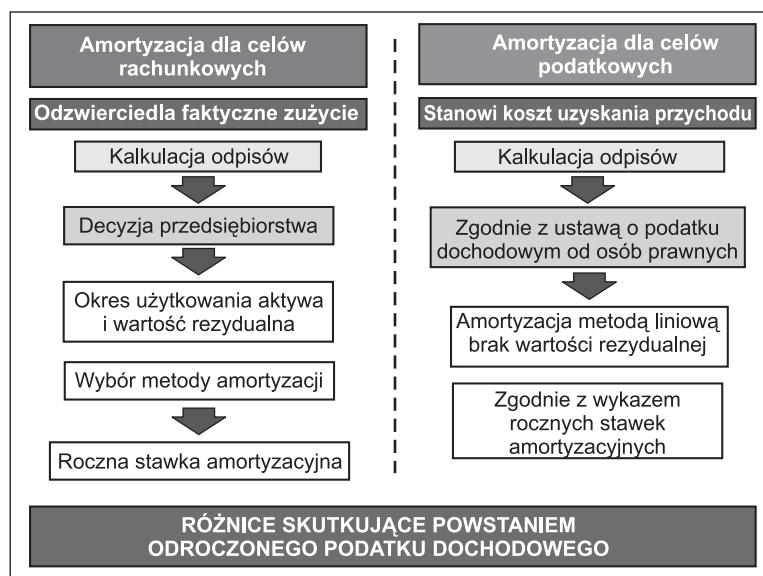
*Amortyzacja
środków
trwałych*

Wpływ zmiany stawek amortyzacji na wysokość podatku odroczonego

banków (są przypadki banków, które dla niektórych grup aktywów wydłużały, a jednocześnie dla innych skracały okresy użytkowania).

Na uwagę zasługuje fakt, że wszelkie odstępstwa od metod jak i stawek amortyzacji określonych w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych wpływają na powstanie różnic przejściowych pomiędzy wartością bilansową i podatkową środka trwałego, zatem zmiany stawek amortyzacyjnych skutkować będą koniecznością rozpoznania aktywa bądź rezerwy z tytułu podatku odroczonego.

Rysunek 7.

Źródło: Opracowanie własne.

6. Podatek odroczoney

Odroczoney podatek dochodowy

Odmienne traktowanie niektórych przychodów i kosztów przez prawo bilansowe i podatkowe powoduje, że wynik finansowy brutto różni się od podstawy opodatkowania. Różne rozwiązania stosowane dla celów rachunkowości i dla celów podatkowych są wynikiem różnych celów obu regulacji.

Aktywa i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego są skutkiem występowania różnic przejściowych, które powstają, gdy wartość bilansowa aktywów lub zobowiązań różni się od ich wartości ustalonej dla celów podatkowych. Różnice przejściowe mogą być:

- ❖ dodatnie¹⁰⁾, co znaczy, że powodują powstanie kwot do opodatkowania w przyszłych okresach, gdy wartość bilansowa składnika aktywów bądź zobowiązania zostanie rozliczona lub
- ❖ ujemne¹¹⁾, co znaczy, że powodują powstanie kwot podlegających odliczeniu podatkowemu w przyszłych okresach, gdy wartość bilansowa składnika aktywów zostanie zrealizowana lub zobowiązanie zostanie rozliczone.

Dodatnie różnice przejściowe skutkują koniecznością rozpoznania rezerwy z tytułu podatku dochodowego, natomiast ujemne różnice przejściowe skutkują koniecznością rozpoznania aktywa z tytułu podatku dochodowego.

MSR 12 *Podatek dochodowy* wymaga tworzenia rezerwy na podatek odroczony w odniesieniu do wszystkich różnic przejściowych podlegających opodatkowaniu, a tym samym wymaga pełnej rezerwy na podatek odroczony.

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego powinny być ujmowane w odniesieniu do wszystkich różnic przejściowych podlegających opodatkowaniu, tam gdzie prawdopodobne jest, że poziom osiągniętego w kolejnych latach zysku podlegającego opodatkowaniu pozwoli rozliczyć ujemne różnice przejściowe.

Utworzenie na dzień bilansowy rezerwy z tytułu odroczonego podatku wpływają na obniżenie poziomu prezentowanego w sprawozdaniach wyniku finansowego, natomiast rozpoznane aktywa z tytułu odroczonego podatku przyczyniają się do zwiększenia poziomu tego wyniku.

Korekty dokonane w związku z rozpoznaniem rezerwy bądź aktywa z tytułu podatku dochodowego dokonane przy przejściu na międzynarodowe standardy miały niejako charakter wtórny i wiązały się z wprowadzeniem innych korekt wpływających na powstanie różnicy pomiędzy wartością bilansową i podatkową korygowanych pozycji bilansowych. W trakcie omawiania poszczególnych korekt banki sygnalizowały przyczyny powstawania różnic przejściowych i informowały o obowiązku rozpoznania rezerwy bądź aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Jednak kompleksowa ocena wpływu zmian zasad rachunkowości na wysokość podatku odroczonego w grupie analizowanych banków jest trudna do dokonania. W większości przypadków banki wykazywały wpływ korekt wybranych aktywów i zobowiązań na zmianę poziomu kapitałów własnych już po uwzględnieniu kwoty podatku odroczonego. Tylko w sześciu

**Korekty MSSF
związane
z odroczonym
podatkiem
dochodowym**

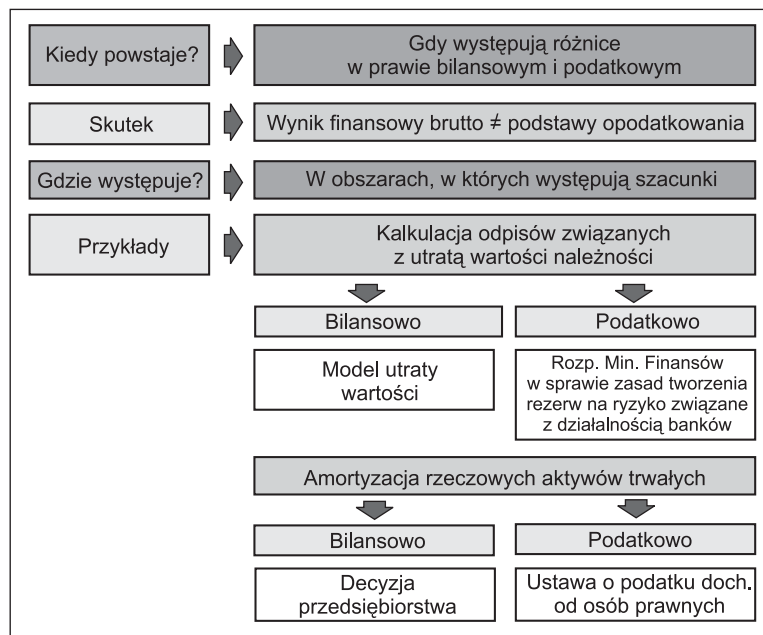
¹⁰⁾ **Dodatnie różnice przejściowe** powstają, gdy:

- wartość bilansowa aktywa jest wyższa od jego wartości podatkowej lub
- wartość bilansowa zobowiązania jest niższa od jego wartości podatkowej.

¹¹⁾ **Ujemne różnice przejściowe** powstają, gdy:

- wartość bilansowa aktywa jest niższa od jego wartości podatkowej lub
- wartość bilansowa zobowiązania jest wyższa od jego wartości podatkowej.

Rysunek 8.

Źródło: Opracowanie własne.

przypadkach banki zaprezentowały zmiany w odroczonym opodatkowaniu jako oddzielne korekty kapitałów własnych.

III. WPŁYW WDROŻENIA NOWYCH ZASAD RACHUNKOWOŚCI NA WYBRANE WIELKOŚCI FINANSOWE BANKÓW STOSUJĄCYCH MSSF DO SPRAWOZDAŃ JEDNOSTKOWYCH

Zgodnie ze standardem MSSF 1 banki sporządzając bilans na dzień przejścia na MSSF (tj. na 1.01.2004 r.), powinny wszystkie korekty do składników aktywów i pasywów, wycenionych według PSR, wynikające z wdrożenia MSSF, traktować jako korekty salda początkowego niepodzielonego wyniku z lat ubiegłych, bądź w przypadku korekt związanych m.in. z wyceną środków trwałych – salda kapitału z aktualizacji wyceny. Natomiast korekty wynikające z przekształcenia danych porównywalnych za 2004 r. powinny zmniejszać bądź zwiększać wynik bieżący 2004 r.

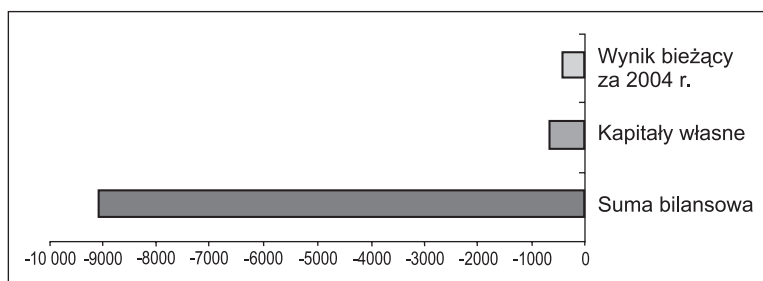
W pierwszych sprawozdaniach finansowych sporządzonych według MSSF banki (prezentujące jako dane do porównań jeden rok

obrotowy) dokonały uzgodnień w zakresie kapitału własnego na następujące daty: 1.01.2004 r., 31.12.2004 r. oraz 1.01.2005 r.

1. Wpływ korekt wynikających z wdrożenia MSSF na łączne kapitały własne, wynik bieżący 2004 r. oraz sumę bilansową analizowanej grupy banków

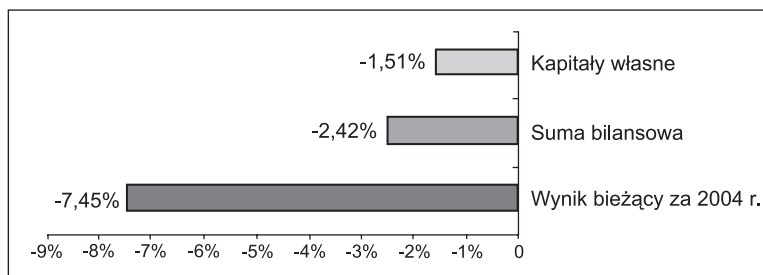
Wdrożenie przez banki nowych standardów przyczyniło się do wprowadzenia – w bilansie przekształcenia z PSR wg stanu na 31.12.2004 r. na MSSF wg stanu na 01.01.2005 r. – korekt poszczególnych pozycji bilansu oraz rachunku zysków i strat, co w efekcie skutkowało obniżeniem: kapitałów własnych, wyniku bieżącego za 2004 r. oraz sumy bilansowej.

Wykres 3. Łączny kwotowy wpływ korekt MSSF na kapitały własne, wynik bieżący 2004 r. i sumę bilansową analizowanych banków (w mln zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbadanych przez biegłego rewidenta sprawozdań finansowych banków za 2005 r.

Wykres 4. Łączny procentowy wpływ korekt MSSF na kapitały własne, wynik bieżący 2004 r. i sumę bilansową analizowanych banków (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbadanych przez biegłego rewidenta sprawozdań finansowych banków za 2005 r.

Zgodnie z MSSF 1 korekty z tytułu wdrożenia międzynarodowych standardów były przez banki księgowane przede wszystkim w ciężar wyniku bieżącego za 2004 r. oraz wyniku z lat ubiegłych.

W grupie analizowanych 14 banków wprowadzenie MSSF skutkowało istotnym, tj. o 7,45%, obniżeniem ich łącznego wyniku finansowego netto za 2004 r. Spadek wyniku został zaksięgowany przez banki w 2005 r. jako strata z lat ubiegłych, co w konsekwencji przyczyniło się do obniżenia poziomu kapitałów własnych wykazywanych wg MSSF o 1,51%.

Wprowadzone korekty aktywów i pasywów skutkowały obniżeniem łącznego poziomu sumy bilansowej analizowanej grupy banków o 2,42%.

Typowe korekty wpływające na kapitały własne

Z perspektywy banku wdrażającego MSSF kluczowymi obszarami wpływającymi na ocenę ich sytuacji ekonomiczno-finansowej okazały się: **wycena aktywów i zobowiązań finansowych wg zamortyzowanego kosztu z wykorzystaniem efektywnej stopy procentowej** oraz **utrata wartości aktywów finansowych** zgodnie z MSR 39. Te dwa obszary wymagały zbudowania modeli wyceny, a następnie wdrożenia ich jako rozwiązań systemowych umożliwiających raportowanie zgodnie z MSSF.

Istotny wpływ na wyniki finansowe i poziom kapitałów własnych związany był także z implementacją MSSF w obszarach:

- ❖ **wyceny i rozliczenia udziałów w podmiotach podporządkowanych** – według metody ceny nabycia,
- ❖ **związanych z wyceną i rozliczeniem wartości firmy,**
- ❖ **środków trwałych** – wycena i aktualizacja wartości.

Poniżej zaprezentowano najczęściej występujące korekty wpływające na kapitały własne, które zostały wykazane przez trzynastie¹²⁾ banków objętych analizą (zmiany kapitału własnego według stanu na 31.12.2004 r. PSR i na dzień 01.01.2005 r. MSSF):

Opis korekty:	Częstotliwość występowania
● Wycena aktywów i zobowiązań finansowych metodą zamortyzowanego kosztu z wykorzystaniem ESP	13
● Utrata wartości należności i rozwiązanie rezerwy na ryzyko ogólne	13
● Wycena i rozliczenie udziałów w jednostkach podporządkowanych	11

¹²⁾ Z analizy został wykluczony Raiffeisen Bank Polska SA z uwagi na fakt, iż w opublikowanym raporcie rocznym za 2005 r. nie zostały zaprezentowane szczegółowe korekty kapitałów własnych wynikające z wdrożenia MSSF.

Problemy i poglądy

Opis korekty:	Częstotliwość występowania
● Wartość firmy	7
● Odroczone podatek dochodowy	6
● Wycena środków trwałych	6
● Instrumenty finansowe – korekty związane ze zmianą klasyfikacji	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbadanych przez biegłego rewidenta sprawozdań finansowych banków za 2005 r.

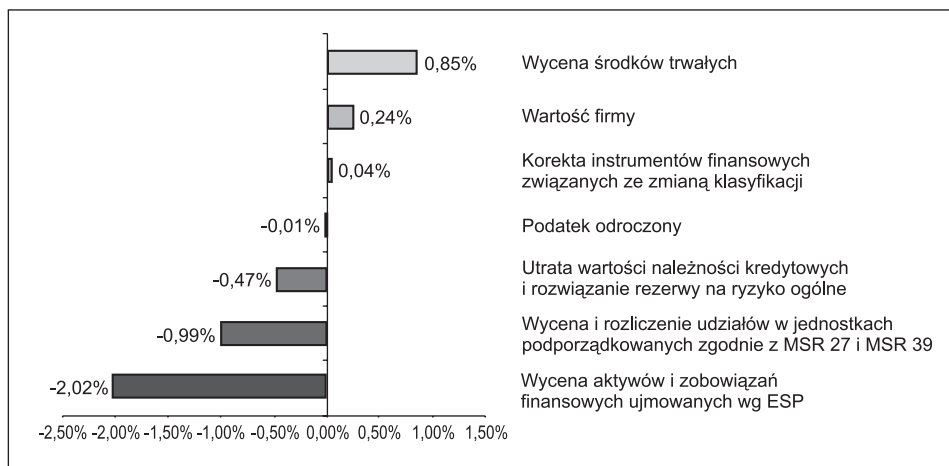
Pozostałe korekty, m.in. odpisy aktualizujące wartość nieruchomości inwestycyjnych oraz wycena programu opcji menedżerskich, w analizowanej grupie banków występowały w pojedynczych przypadkach.

Korekty o największym łącznym wpływie na skumulowane kapitały własne trzynastu banków, dokonane w wyniku przejścia z PSR na MSSF zaprezentowano na wykresie 13.

W grupie analizowanych banków największy łączny wpływ na **zmniejszenie poziomu kapitałów własnych** na dzień 1.01.2005 r. miały korekty związane:

- ❖ z wyceną aktywów i zobowiązań finansowych z zastosowaniem metody zamortyzowanego kosztu i efektywnej stopy procento-

Wykres 5. Korekty o największym łącznym wpływie na kapitały własne banków w ujęciu procentowym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbadanych przez biegłego rewidenta sprawozdań finansowych banków za 2005 r.

wej. W niektórych bankach same korekty z tytułu ESP skutkowały większymi zmianami w poziomie kapitałów własnych niż łączne korekty wynikające z MSSF (po wyłączeniu korekt z tytułu ESP)¹³⁾,

- ❖ ze zmianą zasad wyceny jednostek podporządkowanych – przejście z metody praw własności na metodę ceny nabycia; wyniki w tym zakresie bardzo się różniły,
- ❖ z utratą wartości ekspozycji kredytowych; z uwagi na fakt, że sześć banków zaprezentowało korekty związane z odpisami aktualizującymi należności łącznie z korektami związanymi z rozwiązaniem rezerwy na ryzyko ogólne, na potrzeby niniejszego opracowania, w celu zachowania porównywalności danych w całej analizowanej grupie, dla pozostałych siedmiu banków te dwie korekty zaprezentowano w łącznej kwocie.

Wśród korekt o największym łącznym wpływie na **zwiększenie poziomu kapitałów własnych** należy wymienić korekty związane z:

- ❖ wyceną środków trwałych,
- ❖ zmianą zasad dokonywania odpisów wartości firmy – odwrócenie amortyzacji wartości firmy.

Pomimo dość wysokiej częstotliwości występowania korekt dotyczących instrumentów finansowych związanych ze zmianą klasyfikacji, ich wpływ na poziom kapitałów własnych analizowanej grupy banków był stosunkowo niewielki. Trudno natomiast ocenić wpływ korekt dotyczących odroczonego podatku dochodowego, ponieważ tylko sześć banków wyodrębniło korekty z tego tytułu jako oddzielne pozycje wpływające na poziom kapitałów własnych. Pozostałe banki dokonały bezpośredniego pomniejszenia prezentowanych korekt o skutki odroczonego podatku dochodowego.

Na podstawie oceny dokonanej w niniejszym opracowaniu w oparciu o roczne sprawozdania finansowe banków należy stwierdzić, iż w porównaniu do analizy przeprowadzonej na podstawie śródrocznych sprawozdań finansowych nie wystąpiły istotne różnice w zakresie wpływu najczęściej występujących korekt związanych z wdrożeniem MSSF na łączne kapitały własne analizowanych banków. Ujawnione w rocznych sprawozdaniach finansowych bardziej szczegółowe informacje w zakresie wyceny środków trwałych pozwoliły na wyodrębnienie korekt z nią związanych. Korekty z tego tytułu charakteryzowały się zarówno znaczną częstotliwością (sześć banków dokonało korekty w tym zakresie), jak też miały największy wpływ na zwiększenie poziomu łącznych kapitałów własnych w analizowanej grupie banków.

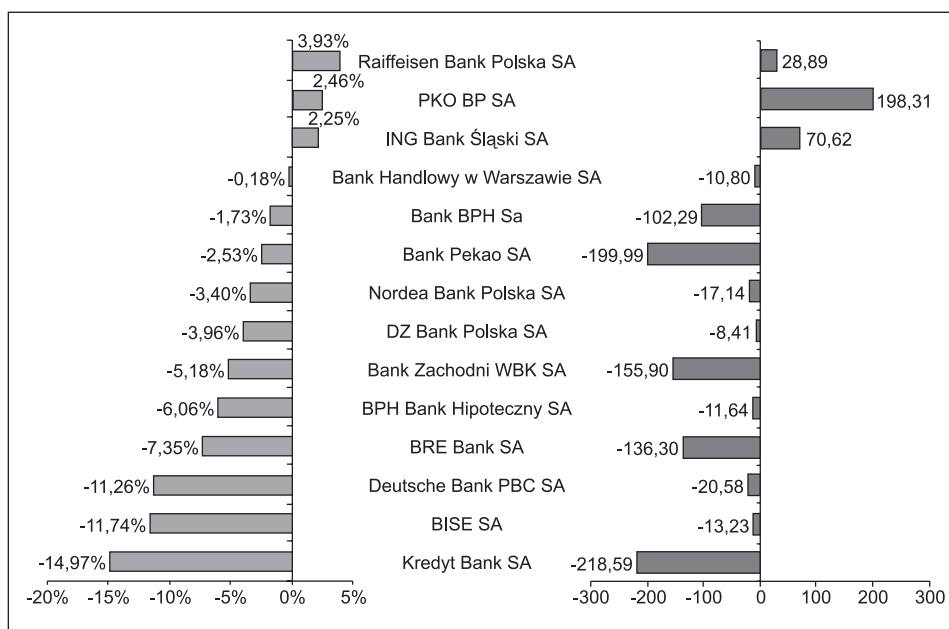
¹³⁾ Stosowanie wyceny wg zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem ESP wynika zarówno ze stosowania standardów krajowych, jak również standardów międzynarodowych.

2. Wpływ korekt wynikających z wdrożenia MSSF na kapitały własne, wynik bieżący 2004 r. oraz sumę bilansową poszczególnych banków

Na wykresach poniżej zaprezentowano łączny kwotowy i procentowy wpływ korekt związanych z przejściem z PSR na MSSF na kapitały własne na dzień 01.01.2005 r. w analizowanej grupie czterdziestu banków.

*Korekty
kapitałów
własnych*

Wykres 6. Łączne korekty wynikające z przejścia na MSSF wpływające na kapitały własne analizowanych banków w ujęciu procentowym i w milionach zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbadanych przez biegłego rewidenta sprawozdań finansowych banków za 2005 r.

W dziesięciu bankach odnotowano zmniejszenie poziomu kapitałów własnych – największy wpływ na obniżenie kapitałów odnotowano w Kredyt Banku SA (o 14,97%), w dwóch bankach: w Banku Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych SA i w Deutsche Banku PBC SA kapitały obniżyły się o ponad 11%, natomiast w pozostałych bankach zmniejszenie poziomu kapitałów własnych zawierało się w przedziale od 1,76% do 7,35%.

W czterech bankach dokonane korekty spowodowały zwiększenie poziomu kapitałów własnych: w Banku Handlowym w Warsza-

wie SA o 0,79%, w ING Banku Śląskim SA o 2,25%, w PKO BP SA o 2,46% oraz w Raiffeisen Banku Polska SA o 3,93%.

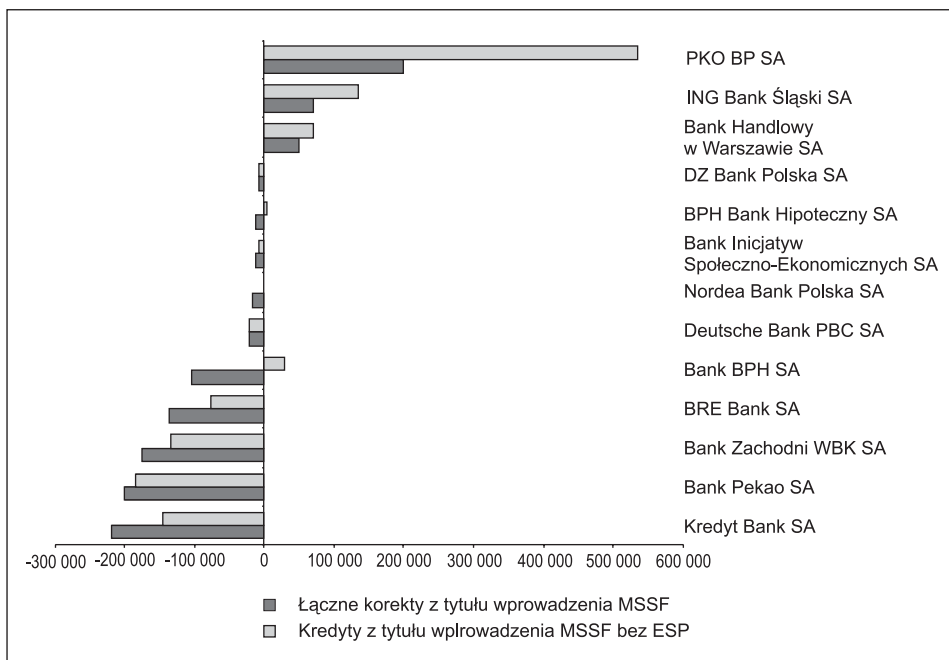
W porównaniu do analizy przeprowadzonej na podstawie danych za I półrocze 2005 r. odnotowano zmiany w poziomie prezentowanych korekt wpływających na kapitały własne w czterech bankach, przy czym: w przypadku ING Banku Śląskiego SA, korekty zwiększyły się o 41,98%, w Banku BPH SA były wyższe o 7,36% natomiast w przypadku PKO BP SA korekty zmniejszyły się ponad dwukrotnie, a w Banku Handlowym w Warszawie SA uległy zmniejszeniu o 4,48%.

**Korekty
kapitałów
własnych
wynikające
z zastosowania
ESP**

Uwzględniając fakt, że w niektórych bankach same korekty z tytułu ESP skutkowały większymi zmianami w poziomie kapitałów własnych niż łączne korekty wynikające z MSSF po wyłączeniu korekt z tytułu ESP, na wykresie poniżej zaprezentowano, w odniesieniu do każdego analizowanego banku, łączne korekty wynikające z wdrożenia MSSF z wyodrębnieniem korekty z tytułu ESP.

Po wyłączeniu korekt związanych z wdrożeniem metody zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem ESP osiem banków nadal wy-

Wykres 7. Łączne korekty wynikające z przejścia na MSSF z wyodrębnieniem korekt ESP wpływające na kapitały własne banków (tys. zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbadanych przez biegłego rewidenta sprawozdań finansowych banków za 2005 r.

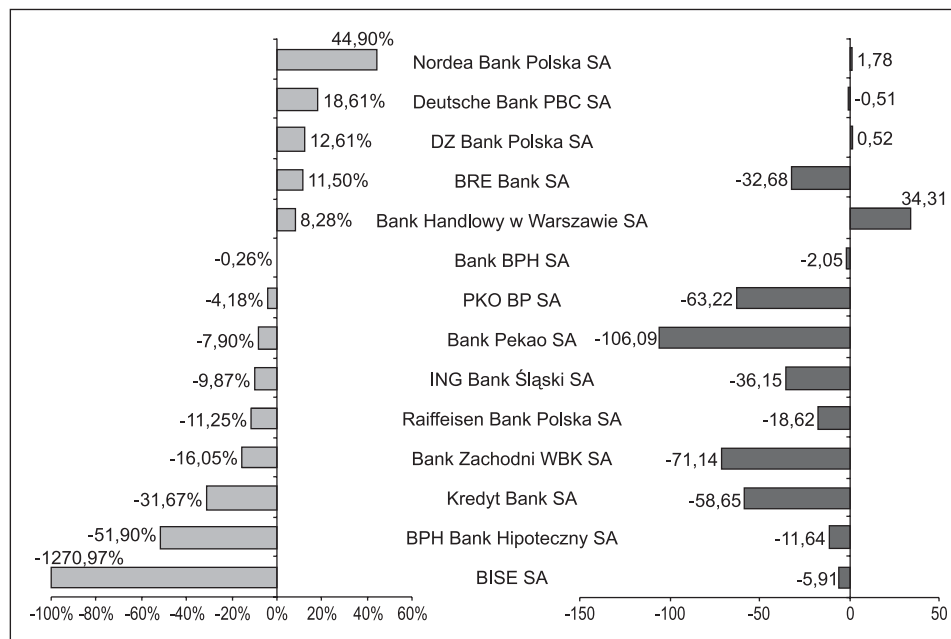
Problemy i poglądy

kazałyby straty z lat ubiegłych, jednak poziom tych strat byłby znacznie niższy. Zwiększeniu uległaby natomiast liczba banków wykazujących wzrost wyniku z lat ubiegłych – do tej grupy dołączył Bank BPH SA oraz BPH Bank Hipoteczny SA. W przypadku Banku Pekao SA trudno jednoznacznie ocenić wpływ wdrożenia metody zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem ESP na poziom kapitałów własnych, z uwagi na fakt, iż w sprawozdaniu finansowym część korekt z tego tytułu została zaprezentowana łącznie z korektami dotyczącymi wyceny utraty wartości aktywów finansowych.

Na wykresach poniżej zaprezentowano korekty związane ze zmianą zasad rachunkowości i przejściem banków na MSSF, które zostały odniesione na wynik bieżący roku 2004.

*Korekty
wyników
finansowych
netto*

Wykres 8. Łączne korekty wynikające z przejścia na MSSF wpływające na wynik bieżący za 2004 r. analizowanych banków w ujęciu procentowym i w milionach zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbadanych przez biegłego rewidenta sprawozdań finansowych banków za 2005 r.

Wdrożenie MSSF przyczyniło się do obniżenia wyniku finansowego netto za 2004 r. w jedenastu bankach. Największe – prawie czternastokrotne – obniżenie wyniku finansowego netto odnotowano w przypadku Banku Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych SA.

Bezpieczny Bank

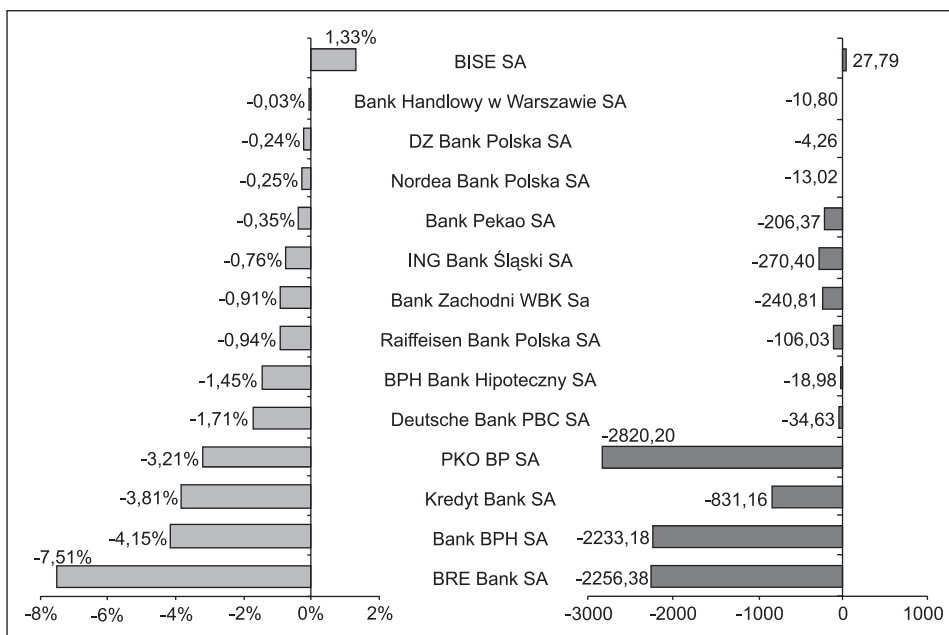
W trzech bankach na skutek dokonanych korekt wynik finansowy netto za 2004 r. uległ zwiększeniu: w Banku Handlowym w Warszawie SA o 8,28%, w DZ Banku Polska SA o 12,61% natomiast w Nordea Banku Polska SA o 44,90%.

Należy stwierdzić, że w przypadku korekt wpływających na poziom wyniku bieżącego 2004 r. nie było istotnych różnic w porównaniu do danych prezentowanych przez banki w śródrocznych sprawozdaniach finansowych.

Korekty sumy bilansowej

Zastosowanie przez banki po raz pierwszy MSSF skutkowało korektami, które wpłynęły również na prezentowany w sprawozdaniach finansowych poziom sumy bilansowej.

Wykres 9. Łączne korekty wynikające z przejścia na MSSF wpływające na sumę bilansową analizowanych banków w ujęciu procentowym i w milionach zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zbadanych przez biegłego rewidenta sprawozdań finansowych banków za 2005 r.

W analizowanej grupie banków w trzynastu przypadkach wprowadzenie nowych zasad rachunkowości spowodowało w bilansie otwarcia na dzień 01.01.2005 r. obniżenie poziomu sumy bilansowej, w porównaniu do bilansu zamknięcia na dzień 31.12.2004 r. Największe procentowe zmniejszenie nastąpiło w BRE Banku SA

(o 7,51%). W pozostałych ośmiu bankach zmniejszenie sumy bilansowej nie przekraczało 5%. Jedynie w Banku Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych SA suma bilansowa zwiększyła się o 1,33%.

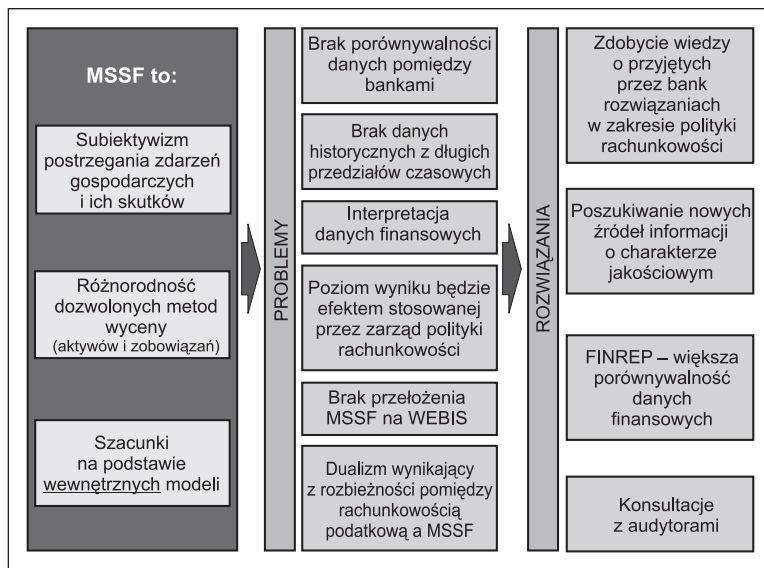
Na podstawie analizy rocznych sprawozdań finansowych, należy stwierdzić, iż w przypadku korekt wpływających na poziom sumy bilansowej wystąpiły znaczne różnice w poziomie tych korekt w porównaniu do danych zaprezentowanych w poprzednim opracowaniu. Powyższe wynika z faktu, iż w śródrocznych sprawozdaniach finansowych nie wszystkie analizowane banki zaprezentowały zmiany w poziomie sumy bilansowej.

IV. PODSUMOWANIE

Filozofia zawarta w MSSF stanowi istotną podstawę regulacji w wielu krajach. Wyznacza także kierunki współczesnej rachunkowości, która przechodzi transformację – od systemu nakierowanego na kalkulację podatków do systemu podporządkowanego potrzebom inwestorów. Roczne sprawozdanie finansowe to przede wszystkim narzędzie komunikacji banku z rynkiem.

Opublikowane przez banki jednostkowe sprawozdania finansowe za rok zakończony 31.12.2005 r. zawierały dużo więcej szczegółowych informacji w notach dodatkowych, w porównaniu do śród-

Rysunek 9.

Konsekwencje wdrożenia międzynarodowych standardów

Źródło: Opracowanie własne.

rocznych sprawozdań finansowych za I półrocze 2005 r. Przeprowadzona analiza pokazuje różnorodne podejście poszczególnych banków do zawartości tych sprawozdań. Nadal w wielu przypadkach brak jest informacji o sposobie ustalania wartości szacunkowych i metodach szacowania ryzyka. Pojawiają się opisy zasad rachunkowości aktywów lub pasywów, które nie występują w bilansie. Swobodne kształtowanie własnej polityki rachunkowości ograniczało możliwość porównań sprawozdań finansowych różnych banków.

Międzynarodowe standardy opierają się z założenia na subiektywnym postrzeganiu zdarzeń gospodarczych i ich skutków. Przejście od szczegółowych regulacji ustawy o rachunkowości do stosunkowo ogólnych zasad zawartych w MSSF sprawia, że kluczowym warunkiem sporządzania rzetelnych sprawozdań finansowych jest konsekwentne stosowanie przyjętej przez bank polityki rachunkowości. Różnorodność dozwolonych przez MSSF metod wyceny aktywów i pasywów powoduje, że wyczerpująca wiedza o przyjętych przez bank rozwiązaniach jest warunkiem właściwej interpretacji danych finansowych. Rodzi to konieczność poszukiwania nowych źródeł informacji o charakterze jakościowym. Szacowanie wartości godziwej, utraty wartości aktywów czy rezerw na zobowiązania, dokonywane jest na podstawie wewnętrznych modeli, bazujących na własnym doświadczeniu banków. Wynika z tego problem porównywalności danych finansowych zarówno w przypadku pojedynczego banku – brak danych historycznych z długich przedziałów czasowych, jak również porównywalności pomiędzy bankami stosującymi MSSF.

Zastosowane w praktyce modele szacowania utraty wartości w bankach są oparte na danych historycznych obejmujących stosunkowo krótki okres oraz ograniczony zasób informacji. Należy oczekiwać, że wraz z upływem czasu modele będą uzupełniane i rozwijane.

Istotnym problemem w ocenie sytuacji finansowej banków stosujących międzynarodowe standardy jest brak przełożenia MSSF na sprawozdania finansowe WEBIS. Należy oczekiwać, że zaplanowane na czerwiec 2007 r. wdrożenie nowej sprawozdawczości FINREP, której celem jest ujednoczenie zakresu i formatu sprawozdawczości finansowej banków wg MSSF, zapewni większą porównywalność danych finansowych.

Zmiany wynikające z wdrożenia nowych standardów spowodowały powstanie istotnych rozbieżności pomiędzy zasadami rachunkowości wynikającymi z MSSF a regulacjami prawa podatkowego. Banki stosujące międzynarodowe standardy, aby skorzystać z dopuszczonych przez prawo podatkowe pomniejszeń podstawy opodatkowania o koszty uzyskania przychodów, prowadzą „podwójną” ewidencję należności kredytowych i rachunku rezerw celowych.

Problemy i poglądy

Niezależnie od tego banki sporządzają sprawozdawczość WEBIS, która wymaga prezentacji jakości portfela kredytowego według reguł określonych przepisami Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 10.12.2003 r., a nie zgodnie z zasadami MSSF.

Należy przypuszczać, że wraz z upływem czasu prezentowane przez banki sprawozdania finansowe będą coraz lepszej jakości. Dużą rolę w tym procesie odegrają konsultacje z audytorami prowadzące do upowszechnienia rozumienia międzynarodowych standardów.

